

УДК: 343.45:340.134(4-672EU)
Bibliid 1451-3188, 17 (2018)
Год XVII, бр. 66, стр. 70–86
Изворни научни рад

„ПРАВО НА ЗАБОРАВ“ И ОПШТА УРЕДБА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ 2016/679 О ЗАШТИТИ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ

проф. др Синиша ДОМАЗЕТ
проф. др Здравко СКАКАВАЦ¹

Апстракт: Циљ истраживања представља анализа једног од најважнијих права загарантованих Општом Уредбом Европске уније 2016/679 о заштити података, а то је право на брисање (*право на заборав*). Истраживањем је утврђено да је право на брисање личних података установљено још у време важења Директиве 95/46/ЕЗ и случаја „Google vs. Шпанија“. Показало се да су након поменуте пресуде уследили бројни захтеви компанији Google за брисање података. Новом Уредбом право на брисање је проширено и детаљније уређено. Утврђено је да постоје одређене тешкоће у спровођењу овог права у пракси. Пре свега, поставља се питање на који начин ће се одредба о праву на брисање применити у случају нових технологија, као што су „блокчејн“ технологије. Друго, поставља се и питање на који начин ће се одредба о праву на брисање спровести у компанијама. Треће, питање је на који начин ће остваривање права запослених лица на брисање личних података утицати на пословање компанија. Најзад, посебно осетљиво питање у вези са правом на брисање личних података јавља се у сектору пружања здравствених услуга. Истраживањем је утврђено да је неопходна добра едукација грађана и ангажовање стручњака за област заштите података, али и за развијање

¹ Факултет за студије безбедности, Универзитет Едуконс, Сремска Каменица, Факултет за правне и пословне студије „др Лазар Вркатић“, Универзитет „Унион“, Београд, Е-mail: sdomazetns@gmail.com, zskakavac@useens.net. Рад представља резултат рада на Пројекту под називом: „Европске интеграције и друштвено-економске промене привреде Србије на путу ка ЕУ“, финансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

интерних процедура за поступање по захтевима за брисање, укључујући и обезбеђење адекватних финансијских извора. У раду су коришћени нормативни и правно-логички методи индукције и дедукције.

Кључне речи: право, безбедност, право на брисање, Европска унија, Република Србија

1) СВРХА

Узимајући у обзир скандал у вези са компанијом Кембриџ Аналитика и велику аферу у вези са злоупотребом личних података грађана широм света, намеће се потреба за детаљнијом анализом прописа Европске уније (у даљем тексту: ЕУ) у вези са заштитом података о личности. То је сасвим оправдано, с обзиром на изразито негативне последице које су настале или могу настати услед злоупотребе личних података грађана. Са појавом социјалних мрежа (*Facebook, Twitter, MySpace* и слично), дошло је до великог концентрисања огромне количине података о личности на једном месту и тако се отворио простор за могуће злоупотребе. Разлог за то је и прилично велики степен поверења које су корисници друштвених мрежа указивали компанијама, верујући да је безбедност њихових личних података у потпуности обезбеђена. Захваљујући таквом ставу (који није био сасвим без основа), корисници су остављали различите врсте информација и постављали (неретко) фотографије „осетљивог“ садржаја на друштвене мреже, све у циљу привлачења што већег броја пријатеља и властите атрактивности на интернету. У тој намери често заборављају на опасност коју за собом носи доступност њихових личних података великом броју корисника. Мреже су примамљиве, посебно због тога што корисници могу сами да управљају врстом садржаја које остављају, уз могућност да уклањају информације које би могле да умање њихово пројектовано друштвено представљање.² Не сме се занемарити ни чињеница да се подаци на мрежама, неретко, чувају на неодређени временски период, што отвара простор за манипулације.³ Велики проблем у вези са личним подацима корисника друштвених мрежа лежи у чињеници да су и они сами, неретко, неопрезни приликом коришћења ових мрежа, те њихови подаци често завршавају у погрешним рукама, укључујући и њихове личне фотографије. У пракси се показало да су лични подаци корисника друштвених мрежа често предмет објављивања, коришћења, али и трговине, без њиховог знања. Истина, корисници су покушавали да се заштите на начин што би просто обрисали свој

² Cliff Lampe, Nicole Ellison, Charles Steinfield, Changes in use and perception of Facebook, Интернет: <http://www-personal.umich.edu/~enicole/LampeEllisonSteinfield2008.pdf> (25/04/2018)

³ Viktor Mayer-Schönberger, *Delete: the virtue of forgetting in the digital age*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, USA, 2011.

налог и тако уклонили депоноване податке, али испоставило се да то није довољно јер су мреже и даље наставиле да чувају њихове податке. Корисници су настојали да се заштите и креирањем лажних профила, као и остављањем лажних података на друштвеним мрежама, или увођењем ограниченог приступа својим профилима.⁴ Заштита приватних података нарочито је добила на значају када је у светску јавност „испливала“ сензационална прича у вези са оптужбама за злоупотребу података од стране компаније Кембриџ Аналитика и компаније Фејсбук (*Facebook*).⁵ С обзиром на опасности које интернет и социјалне мреже носе са собом, појавила се потреба за осавремењавањем постојеће регулативе Европске уније у области заштите података о личности. То посебно добија на значају уколико се зна да се личне информације грађана налазе широм интернета, у масовним базама података телеком оператера, банака, друштвених мрежа и других предузећа којима је њихово складиштење и обрада посао. И тим подацима се врло лако може приступити. То је био разлог због кога је Европска унија донела један од најконтроверзнијих прописа – Општу уредбу о заштити података о личности, која из корена мења начин пословања свих субјеката који се баве прикупљањем и обрадом личних информација.⁶ *Ratio legis* Опште уредбе је да се подигне ниво поверења корисника из Европске уније у сервисе информационог друштва, уз заштиту њихових фундаменталних права.⁷ Једно од важних права које је загарантовано новом Уредбом ЕУ о заштити података о личности представља *право на брисање*, које подразумева право да се тражи брисање података који више нису од значаја. Имајући то у виду, сврха рада лежи у потреби да се укаже на право са којим грађани Републике Србије махом нису упознати, све у циљу ефикасније заштите података о личности. Анализом овог права и начинима за његово спровођење омогућиће се лакша хармонизација са правом Европске уније у области заштите података о личности.

⁴ Danah Boyd, Eszter Hargittai, *Facebook privacy settings: Who cares?* Интернет: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3086/2589> 25/04/2018; Alison Young, Anabel Quan-Haase, "Privacy protection strategies on Facebook: the Internet privacy paradox revisited", *Information, Communication & Society*, UK, No. 16(4)/2013, pp. 479-500.

⁵ Синиша Домазет, Здравко Скакавац, „Скандал „Кембриџ Аналитика“ – нови изазов у заштити података о личности?“, *Српска политичка мисао*, Вол. 59, бр. 2/2018 (у штампи).

⁶ Србија данас, „Лични подаци грађана (не)безбедни?! Шта donosi evropska Uredba o zaštiti podataka o ličnosti?“, Интернет: <https://www.srbijadanas.com/biz/vesti/bezbednost-licnih-podataka-gradana-neizvesna-sta-donosi-evropska-uredba-o-zastiti-podataka-o-2017-09-13> (26. 07. 2018)

⁷ Gregory Voss, "Looking at European Union Data Protection Law Reform Through a Different Prism: the Proposed EU General Data Protection Regulation Two Years Later", *Journal of Internet Law*, Vol. 17, No. 9/2014, p. 13, преузето из: Дејан Ђукић, „Заштита података о личности са освртом на ново законодавство Европске уније у овој области“, *Правни записи*, Год. VIII, бр. 1/2017, стр. 55.

2) МЕРЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Као што је већ поменуто, Европска унија је донела Уредбу (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом личних података и о слободном кретању таквих података, те стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ (у даљем тексту: Уредба).⁸ Уредба је ступила на снагу 25. маја 2018. године. Уредба се примењује на обраду личних података која се у целини обавља аутоматизовано, као и на неаутоматизовану обраду личних података који чине део система похране, или су намењени да буду део тог система. Поменута Уредба се не односи на обраду личних података: а) током делатности која није обухваћена опсегом права Уније; б) коју обављају државе чланице када обављају активности које су обухваћене подручјем примене главе V поглавља 2 УЕУ; в) коју спроводи физичко лице током искључиво личних или кућних активности; г) коју обављају надлежна тела у сврху спречавања, истраге, откривања или прогона кривичних дела или извршавања кривичних санкција, укључујући заштиту од претњи јавној безбедности и њиховог спречавања.⁹ Уредба се односи на обраду личних података у оквиру активности пословног седишта водитеља обраде или извршиоца обраде у Унији, независно од тога обавља ли се обрада у Унији или не. Даље, Уредба се примењује на обраду личних података испитаника у Унији коју обавља водитељ обраде или извршилац обраде без пословног седишта у Унији, ако су активности обраде повезане са нуђењем робе или услуга таквим испитаницима у Унији (независно од тога треба ли испитаник да изврши плаћање), или праћењем њиховог понашања док год се њихово понашање одвија унутар Уније. Ова се Уредба примењује на обраду личних података коју обавља водитељ обраде који нема пословно седиште у Унији, већ на месту где се право државе чланице примењује на основу међународног јавног права, из чега се јасно може видети да се нова Уредба примењује и у случају када извршилац обраде поседује у својој збирци податке које се односе на лице које има држављанство неке од чланица Уније.¹⁰ У складу са чланом 5 Уредбе, лични подаци морају бити: а) законито, поштено и транспарентно обрађивани с обзиром на испитаника; б) прикупљени у посебне изричите и законите сврхе те се даље не смеју обрађивати на начин који није у складу са тим сврхама; даља обрада у сврхе архивирања у јавном интересу, у сврхе научног или историјског истраживања или у статистичке сврхе не сматра се неусклађеном са првобитним сврхама („ограничавање сврхе“); в) примерени, релевантни и

⁸ “Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом личних података и о слободном кретању таквих података, те стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ”, *OJ L* 119, Брисел, 4.5.2016, стр. 1-88.

⁹ *Ibidem*, чл. 2.

¹⁰ *Ibidem*, чл. 3.

ограничени на оно што је нужно у односу на сврхе у које се обрађују („смањење количине података“); г) тачни и према потреби ажурни; мора се предузети свака разумна мера ради обезбеђења да се лични подаци који нису тачни, узимајући у обзир сврхе у које се обрађују, без одлагања избришу или исправе („тачност“); д) чувани у облику који омогућава идентификацију испитаника само онолико дуго колико је потребно у сврхе ради којих се лични подаци обрађују; лични подаци могу се похранити на дужа раздобља ако ће се лични подаци обрађивати искључиво у сврхе архивирања у јавном интересу, у сврхе научног или историјског истраживања или у статистичке сврхе, што подлеже спровођењу примерених техничких или организационих мера прописаних овом Уредбом ради заштите права и слобода испитаника („ограничење похрањивања“); ђ) обрађивани на начин којим се обезбеђује одговарајућа сигурност личних података, укључујући заштиту од неовлашћене или незаконите обраде или од случајног губитка, уништења или оштећења применом одговарајућих техничких или организационих мера („целовитост и поверљивост“). Водитељ обраде је одговоран за усклађеност са овим начелима и мора бити у стању да то докаже („поузданост“).¹¹ У члану 6 Уредбе говори се о условима који се морају испунити да би обрада података била *законита*. У том смислу, обрада је законита само ако и у оној мери у којој је испуњен најмање један од следећих услова: а) испитаник је дао сагласност за обраду својих личних података у једну или више посебних сврха; б) обрада је нужна за извршавање уговора у којем је испитаник странка, или како би се предузеле радње на захтев испитаника пре склапања уговора; в) обрада је нужна ради поштовања правних обавеза водитеља обраде; г) обрада је нужна како би се заштитили кључни интереси испитаника или друга физичка лица, д) обрада је нужна за извршавање задатака од јавног интереса или при извршавању службених овлашћења водитеља обраде; ђ) обрада је нужна за потребе легитимних интереса водитеља обраде или треће стране, осим када су од тих интереса јачи интереси или темељна права и слободе испитаника који захтевају заштиту личних података, посебно ако је испитаник дете.¹² Кад је реч о деци, у члану 8 Уредбе наводи се да је обрада личних података детета законита ако дете има најмање 16 година, а ако је дете испод 16 година старости таква је обрада законита само ако и у мери у којој је пристанак дао или одобрио носилац родитељске одговорности над дететом. Државе чланице могу у те сврхе предвидети нижу старосну границу, под условом да таква нижа старосна граница није нижа од 13 година.¹³ Треба истаћи да је у члану 9 Уредбе предвиђена *забрањена обрада личних података* који откривају расно или

¹¹ Ibidem, чл. 5.

¹² Ibidem, чл. 6.

¹³ Ibidem, чл. 8.

етничко порекло, политичка мишљења, верска или филозофска уверења или чланство у синдикату, те обрада генетских података, биометријских података у сврху јединствене идентификације појединца, података који се односе на здравље или података о полном животу или сексуалној оријентацији појединца. Уз одређене услове ова забрана се неће применити, тј. обрада података биће дозвољена.¹⁴ Поред права на брисање (права на заборав), које ће бити посебно обрађено, остали делови Уредбе посвећени су преносу личних података трећим земљама или међународним организацијама,¹⁵ независним надзорним телима,¹⁶ сарадњи, узајамној помоћи и заједничким операцијама надзорних тела,¹⁷ Европском одбору за заштиту података,¹⁸ правним лековима, одговорности и санкцијама,¹⁹ као и посебним ситуацијама обраде података.²⁰

3) ПРАВО НА БРИСАЊЕ И СЛУЧАЈ „GOOGLE VS. ШПАНИЈА“

Као у претходно важећој Директиви, тако је и у новој Уредби ближе уређено питање права на брисање (*права на заборав*).²¹ Поменуто право је проистекло из европске праксе у случају Google Шпанија, где је Суд правде донео пресуду на основу тада важеће Директиве 95/46/ЕЗ Европског парламента и Савета од 24. октобра 1995,²² о заштити појединаца у вези с обрадом личних података и о слободном протоку таквих података. У случају „Google vs. Шпанија“, Европски Суд правде поступао је по жалби компаније Google на одлуку агенције за заштиту података из Шпаније, која је 2010. године наложила компанији Google да обрише резултате претраге у вези са новинским чланком о продаји имовине Марија Гонзалеса, објављеног пре више од 15 година. Поменути Гонзалес је

¹⁴ Ibidem, чл. 9.

¹⁵ Ibidem, чл. 44-50.

¹⁶ Ibidem, чл. 51-59.

¹⁷ Ibidem, чл. 60-62.

¹⁸ Ibidem, чл. 68-76.

¹⁹ Ibidem, чл. 77-84.

²⁰ Ibidem, чл. 85-91.

²¹ У раду ће се користити ова формулација, с обзиром на оригиналан текст Уредбе у коме се користи израз „Right to erasure“ (члан 17 Уредбе).

²² Daphne Keller, *The Right Tools: Europe's Intermediary Liability Laws and the 2016 General Data Protection Regulation*, 2017. pp. 22-26. Internet: <https://law.stanford.edu/publications/the-right-tools-europes-intermediary-liability-laws-and-the-2016-general-data-protection-regulation/> (25.06.2018); Случај „Google vs. Шпанија“, C-131/12 - Google Spain and Google, Интернет: <http://curia.europa.eu> (27.07.2018).

захтевао од шпанског тела за заштиту података да затражи од компаније Google брисање резултата претраге у вези са продајом његове имовине (посебно с обзиром на чињеницу да је продату кућу касније опет вратио у своје власништво), сматрајући да се на тај начин грубо нарушава његова приватност. Суд правде није усвојио жалбу компаније Google, подржавши тако став шпанског тела за заштиту података о личности. У вези с тим, Суд је заузео став да члан 2 (тада важеће) Директиве треба тумачити у смислу да, с једне стране, активност претраживача која се састоји у проналажењу информација објављених или стављених на интернет од трећих страна, њиховом аутоматском индексирању, привременом похрањивању и, коначно, стављању у на располагање интернет корисницима, у редоследу према задатим поставкама треба квалификовати као „обраду личних података” у смислу члана 2 тачке (б), ако те информације садрже личне податке те, с друге стране, оператера претраживача треба сматрати „надзорником” наведене обраде у смислу наведеног члана 2 тачке (д). Даље, Суд је пошао од става да члан 4 став 1 тачку (а) поменути Директиве 95/46 треба тумачити у смислу да је обрада личних података извршена у оквиру активности пословног седишта надзорника на подручју државе чланице, у смислу те одредбе кад оператер претраживача у држави чланице оснује подружницу или друштво кћер у циљу промоције и продаје оглашивачких простора на претраживачу и чија је активност усмерена на становнике те државе чланице. Суд је дао и тумачење члана 12 тачке (б) и члана 14 Става првог тачке (а) Директиве 95/46, сматрајући да их треба тумачити у смислу да је у циљу поштовања права предвиђених тим одредбама, и кад су услови предвиђени њима стварно испуњени, оператер претраживача обавезан избрисати с листе резултата, приказаних на основу претраживања према презимену лица, линкова према мрежним страницама које су објавиле треће стране и које садрже информације у вези с тим лицем, такође и под претпоставком да то презиме или те информације нису претходно или истовремено избрисани с тих мрежних страница и то, ако је примењиво, чак и кад је њихово објављивање на наведеним страницама само по себи законито. На крају, Суд је дао тумачење и члана 12 тачке (б) и члана 14 Става прве тачке (а). С тим у вези, поменути чланове треба тумачити у смислу да у оквиру оцене услова примене тих одредаба треба посебно испитати има ли лице чији се подаци обрађују право на то да се информација о којој је реч, а која се односи на њено лице, у тренутном стању више не повезује с њеним презименом на попису резултата, приказаном на основу претраживања према презимену лица, те да притом тврдња о постојању таквог права не претпоставља да укључивање информације о којој је реч у попис резултата проузрокује штету лицу чији се подаци обрађују.

Лице чији се подаци обрађују, с обзиром на своја основна права на основу члана 7 и 8 Повеље, може затражити да се информација о којој је реч више не

ставља на располагање широкој јавности њеним укључивањем у такав попис резултата, због тога што та права начелно доносе превагу не само над економским интересом оператера претраживача, него и над интересом јавности у вези са проналажењем наведене информације приликом претраге о презимену тог лица. Међутим, то не би био случај ако се чини да је због посебних разлога, као што је то улога наведеног лица у јавном животу, мешање у његова темељна права оправдано превагујућим јавним интересом да се таквим укључивањем има приступ информацији о којој је реч.

4) ПРАВО НА БРИСАЊЕ ПРЕМА ОПШТОЈ УРЕДБИ О ЗАШТИТИ ПОДАТАКА

Поменута пресуда представљала је својеврсну прекретницу у вези са правом на брисање, чије су се последице могле видети већ неколико дана након њеног објављивања. Наиме, компанија Google је саопштила да је компанија само неколико дана пошто је Европски суд правде подржао „право на заборав“ већ добила захтев за уклањање информација из резултата претраге, док је један бивши политичар, који се надао да ће поново бити изабран, затражио је од компаније Google да уклони линк везан за проблематично понашање на радном месту. Исти захтев је стигао од особе која је проглашена кривом због поседовања фотографија о злостављању деце.²³ У пракси, компанија Google примила је преко 40 хиљада захтева за брисање (на посебном обрасцу) за свега неколико дана од постављања обрасца на интернет. Скоро трећина захтева су се односили на оптужбе за злоупотребе, док је осталих 12% било везано за хапшења због дечје порнографије, а 20% за друге озбиљне или насилне злочине. Већ у децембру 2014. године, број захтева примљених од компаније Google нарастао је на око 175 хиљада из свих држава чланица ЕУ, а од јануара 2018. године 43,3% захтева се односило на уклањање линкова са интернета.²⁴ Према члану 12 тада важеће Директиве, државне-чланице гарантују сваком лицу чији се подаци обрађују право да од контролора добије према потреби, исправак, брисање или блокирање података чија обрада није у складу са Директивом, посебно због непотпуних или нетачних података. Међутим, тадашњом директивом није било прописано на који начин се то може учинити, или како би компаније као што је Google требале спровести ту обавезу. За разлику од раније важеће Директиве, у Општој Уредби о заштити

²³ Информација, „Posle presude Evropskog suda pravde, Google već zatrpan zahtevima “za zaborav”, Интернет: <https://www.informacija.rs/Ostalo/Posle-presude-Evropskog-suda-pravde-Google-vec-zatrpan-zahtevima-za-zaborav.html>(16.05.2014).

²⁴ ITPRO, “What is Google’s ‘right to be forgotten’? Интернет:” <http://www.itpro.co.uk/data-protection/22378/what-is-googles-right-to-be-forgotten> (27.07.2018).

података, која је недавно ступила на снагу, право на брисање је проширено и детаљније уређено. Тако, у складу са тачком 65 Уредбе, испитаник би требао имати право на исправак личних података ако такво задржавање крши одредбе Уредбе или право државе чланице ЕУ. Испитаници би посебно требали имати право да се њихови лични подаци бришу и више не обрађују ако ти лични подаци више нису потребни, с обзиром на сврху у коју су прикупљени или на друге начине обрађивани, ако су испитаници повукли свој пристанак, или ако дају приговор на обраду личних података који се односе на њих, или ако обрада њихових личних података на друге начине није у складу с овом Уредбом. Ово је право нарочито важно ако је испитаник дао свој пристанак док је био дете и није био у потпуности свестан ризика обраде, а касније жели уклонити такве личне податке, посебно на интернету. Испитаник би требао бити у могућности остварити то право независно о чињеници да више није дете. Но, даље похрањивање личних података требало би бити законито ако је нужно за остваривање права на слободу изражавања и на слободу информисања, ради поштовања правних обавеза, за извршавање задатка од јавног интереса или извршавање службеног овлашћења водитеља обраде, на основу јавног интереса у подручју јавног здравља, у сврхе архивирања од јавног интереса, у сврхе научних или историјских истраживања, у статистичке сврхе или запостављање, остваривање или одбрану правних захтева.²⁵ Правом Уније или правом државе чланице могу се увести ограничења с обзиром на посебна начела, те с обзиром на ограничења права на информације, приступ и исправак или брисање личних података, те ограничења права на пренос података, права на приговор одлука које се темеље на изради профила, као и ограничења обавештавања испитаника о повреди личних података, те ограничења одређених повезаних обавеза водитеља обраде, у мери у којој је то нужно и пропорционално у демократском друштву како би се заштитила јавна безбедност, истрага и прогон кривичних дела или извршавање кривично-правних санкција, укључујући заштиту од претњи јавној безбедности и њихово спречавање, и слично.²⁶

У складу са тачком 66 Уредбе, како би се ојачало „право на заборав” у интернет окружењу, право на брисање такође би требало проширити тако да би водитељ обраде који је објавио личне податке био обавезан обавестити водитеље обраде, који такве личне податке обрађују, да обришу све линкове с тим личним подацима или копијама или репликама тих личних података. Притом би водитељ обраде требао предузети разумне мере, узимајући у обзир

²⁵ “Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом личних података и о слободном кретању таквих података, те стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ”, тачка 65.

²⁶ *Ibidem*, тачка 73.

доступну технологију и средства доступна водитељу обраде, укључујући и техничке мере да обавести водитеље обраде, који обрађују личне податке, о захтеву испитаника.²⁷ О праву на брисање говори се и у тачки 59 Уредбе. Тако, у Уредби је заузет став да би требало предвидети модалитете којима се олакшава остваривање права испитаника, укључујући механизме за подношење захтева те, ако је примењиво, бесплатно остваривање, нарочито захтева за приступ личним подацима, њихово исправљање или брисање и остваривање права на приговор. Водитељ обраде требао би такође пружити средства за електронску предају захтева, нарочито ако се лични подаци обрађују електронски. Водитељ обраде требао би бити дужан одговорити на захтев испитаника без непотребног одлагања и најкасније у року од месец дана.²⁸

Као што се може видети, и у самој Уредби се признаје да остваривање права на брисање није лако изводљив процес. У члану 17 Уредбе наводи се да испитаник има право од водитеља обраде затражити брисање личних података који се на њега односе без непотребног одлагања, а водитељ обраде има обавезу да обрише личне податке без непотребног одлагања уколико је испуњен макар један од следећих услова: а) лични подаци више нису нужни у односу на сврхе за које су прикупљени или на други начин обрађени; б) испитаник повуче сагласност на којој се обрада заснива у складу са чланом 6 ставом 1 тачком (а), или чланом 9 ставом 2 тачком (а), и ако не постоји друга правна основа за обраду; в) испитаник уложи приговор на обраду у складу са чланом 21 ставом 1, те не постоје јачи легитимни разлози за обраду, или испитаник уложи приговор на обраду у складу са чланом 21 ставом 2; г) лични подаци су незаконито обрађени; д) лични подаци морају се брисати ради поштовања правне обавезе из права Уније или права државе чланице којем подлеже водитељ обраде; њ) лични подаци прикупљени су у вези с понудом услуга информационог друштва из члана 8 става 1.²⁹ Дакле, право на брисање могло би се раздвојити на три категорије: 1) право да се изврши брисање након одређеног периода, 2) право да одређено лице може имати чисту прошлост, и 3) право да подаци о одређеном лицу буду повезани са актуелним информацијама, те да се уклони повезаност са подацима који су застарели.³⁰ Након што је Уредба ступила на снагу, у вези са правом на брисање су се појавиле одређене недумице, пре свега у вези са спровођењем ове одредбе у пракси (али и других одредаба Уредбе), кад је реч о различитим секторима

²⁷ Ibidem, тачка 66.

²⁸ Ibidem, тачка 59.

²⁹ Ibidem, чл. 17.

³⁰ Michael Rustad, Sanna Kulevska, „Reconceptualizing the Right to Be Forgotten to Enable Transatlantic Data Flow“, *Harvard Journal of Law & Technology*, Harvard Law school, Cambridge, Vol. 28, No. 2/2015, p. 349.

привреде. Примера ради, поставља се питање на који начин ће се одредба о праву на брисање применити у случају нових блокчејн технологија. Проблем са блокчејн технологијама заснива се на чињеници да поменути технологије карактерише генерална непромењивост (сталност) њихових података. Штавише, многе блокчејн технологије подразумевају смештање великог броја података о лицима која су вршила трансакције (на пример, у вези са криптовалутама), имена тих лица, број социјалног осигурања,³¹ код на основу којег се могу идентификовати, и слично. Имајући то у виду, поставља се питање на који начин спровести одредбу о праву на брисање, а да се притом не доведе у питање функционисање блокчејн технологија. Проблем додатно компликује и чињеница да одредбама Уредбе није ближе дефинисано на који начин спровести брисање података, из чега би се могло закључити да се тражи комплетно (физичко) брисање података. Дакле, нејасно је да ли и како неко може складиштити личне податке на блокчејну, а да притом буде у сагласности са одредбама Уредбе. Поред тога, треба обратити пажњу и на члан 4 Уредбе, који даје дефиницију личних података. У складу са поменутиим чланом, „лични подаци” су сви подаци који се односе на појединца чији је идентитет утврђен, или се може утврдити (испитаник); појединаца чији се идентитет може утврдити је лице које се може идентификовати директно или индиректно, нарочито уз помоћ идентификатора као што су име, идентификациони број, подаци о локацији, мрежни идентификатор или уз помоћ једног или више чинилаца својствених за физички, физиолошки, генетски, ментални, економски, културни или социјални идентитет тог појединца. Из наведене дефиниције се види да је појам личних података дефинисан врло широко, па би се под појам „личних података“ могле подвести чак и адресе виртуелних крипто-новчаника, које су иначе јавно доступне (да би се трансакција у криптовалуту, на пример биткоину, могла спровести, неопходно је да уплатилац зна адресу виртуелног новчаника примаоца уплате). Чини се да је једини начин за превазилажење овог проблема складиштење личних података у посебној бази података, што би, с друге стране, довело у питање исправно функционисање блокчејн технологије. Због тога, компаније морају бити веома опрезне у коришћењу блокчејн технологија, како би избегле санкционисање у складу са одредбама Уредбе. Поред блокчејн технологија, поставља се и питање на који начин ће се одредба о праву на брисање спровести у компанијама? Могуће је да послодавац одбије захтев запосленог да поступи по захтеву за брисање личних података. То ће посебно важити у случају када је обрада личних података законска обавеза послодавца. Не треба заборавити ни рокове који су постављени Уредбом. С тим у вези, у члану 12 Уредбе поставља се рок за поступање по захтеву запосленог за брисањем података. Послодавац

³¹ Нарочито важан податак у САД.

то мора, према слову Уредбе, да учини без одлагања, али не касније од месец дана од пријема захтева. Тај се рок може, према потреби, продужити за додатних два месеца, узимајући у обзир сложеност и број захтева. Водитељ обраде обавестиће испитаника о сваком таквом продужењу у року од месец дана од пријема захтева, заједно с разлозима за одлагање.³² Не сме се занемарити ни чињеница да се лични подаци запослених могу односити не само на садашње, већ и на бивше запослене, као и лица која тек треба да се запосле у компанијама у ЕУ. Због тога треба анализирати на који начин ће остваривање права запослених лица на брисање личних података утицати на пословање компанија. С тим у вези, несумњиво је да ће запослена лица моћи да траже од послодавца брисање личних података који се односе на протекло професионално искуство, образовање, кредитну и финансијску историју и слично. Исто би важило и за податке прикупљене у циљу остваривања одговарајућих административних бенефита запосленог (које он више не ужива код послодавца), личне мејлове запосленог, пословну комуникацију преко разних мрежа (а да је притом престао разуман основ та њихову обраду), података од којих зависи процена да ли ће доћи до унапређења запосленог (а уместо тог запосленог је други запослени постављен на ту позицију), податке који се односе на питања радног учинка запосленог у последњих неколико година (на пример, подаци о закашњавању на посао, одсуства са посла, неспоразуми са колегама и слично), а да притом запослени од тада није имао сличних проблема, податке о протеклим адресама становања, бројевима телефона, електронској адреси, корисничком имену, текућем рачуну (а да је запослени од тада доставио нове личне податке), и друге податке.³³ С обзиром на обавезе које су постављене у Уредби, произлази да ће послодавци морати добро да се припреме за спровођење одредбе о праву на брисање личних података. Несумњиво је да ће то бити прилично сложен процес, који ће укључивати не само додатно оптерећење постојећег административног апарата, већ и потребу за ангажовање додатног броја људи који ће бити обучени за вршење тог посла. Даље, биће потребно информисати запослене о постојању овог права и модалитетима за његово остваривање и развити властите интерне процедуре за поступање по захтеву за брисање података (или одбијање истог), а све у складу са роковима постављеним у Уредби. То ће изискивати и додатна финансијска средства, што би могло прилично да

³² “Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом личних података и о слободном кретању таквих података, те стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ”, чл. 12.

³³ Joseph J. Lazzarotti, Maya Atrakchi, “An Employee’s Right of Erasure Under the GDPR”, Интернет: [https://www.workplaceprivacyreport.com/2018/03/articles/data-security/an-employees-right-of-erasure-under-the-gdpr/\(25.07.2018\)](https://www.workplaceprivacyreport.com/2018/03/articles/data-security/an-employees-right-of-erasure-under-the-gdpr/(25.07.2018)).

оптерети мале компаније. Посебно осетљиво питање у вези са правом на брисање личних података поставља се у сектору пружања здравствених услуга. У том погледу истиче се да ће примена ове Уредбе представљати препреку за унапређење дијагноза пацијената. С тим у вези, право сваког лица (пацијента) на брисање података могло би бити у контрадикцији са законском обавезом пружалаца здравствених услуга да задржавају одређени временски период личне податке пацијената или резидената након њихове смрти, или отпуста из болничке установе. То посебно важи у случају сумње у процес лечења, узрок смрти и слично.³⁴ Дакле, биће потребно пронаћи баланс између интереса пацијената за очувањем тајности њихових личних података, с једне стране, и обезбеђења ефикасног система лечења, с друге стране.

5) ИЗВОРИ

- Boyd, Danah, Hargittai, Eszter, *Facebook privacy settings: Who cares?* Интернет: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3086/2589>, 25/04/2018 (25.06.2018).
- Howell, Dave, Future health index “Five ways the GDPR will change healthcare”, Интернет: <https://www.futurehealthindex.com/2018/03/29/gdpr-will-change-healthcare/> (28.07.2018).
- Информација, „Posle presude Evropskog suda pravde, Google već zatrpan zahtevima „za zaborav”, Интернет: <https://www.informacija.rs/Ostalo/Posle-presude-Evropskog-suda-pravde-Google-vec-zatrpan-zahtevima-za-zaborav.html> (16.05.2014).
- ITPRO, “What is Google’s ‘right to be forgotten?’” Интернет: <http://www.itpro.co.uk/data-protection/22378/what-is-googles-right-to-be-forgotten> (27.07.2018).
- Keller, Daphne, *The Right Tools: Europe’s Intermediary Liability Laws and the 2016 General Data Protection Regulation*, 2017. Интернет: <https://law.stanford.edu/publications/the-right-tools-europes-intermediary-liability-laws-and-the-2016-general-data-protection-regulation/> (25.06.2018).
- Lampe, Cliff, Ellison, Nicole, Steinfield, Charles, Changes in use and perception of Facebook, Интернет: <http://www-personal.umich.edu/~enicole/LampeEllisonSteinfield2008.pdf> (25/04/2018).
- Lazzarotti, J. Joseph, Atrakchi, Maya, “An Employee’s Right of Erasure Under the GDPR”, Интернет: <https://www.workplaceprivacyreport.com/2018/03/articles/data-security/an-employees-right-of-erasure-under-the-gdpr/>(25.07.2018).

³⁴ Dave Howell, Future health index “Five ways the GDPR will change healthcare”, Интернет: <https://www.futurehealthindex.com/2018/03/29/gdpr-will-change-healthcare/> (28.07.2018)

- Rustad, Michael, Kulevska, Sanna, „Reconceptualizing the Right to Be Forgotten to Enable Transatlantic Data Flow“, *Harvard Journal of Law & Technology*, Harvard Law school, Cambridge, Vol. 28, No. 2/2015.
- Voss, Gregory, „Looking at European Union Data Protection Law Reform Through a Different Prism: the Proposed EU General Data Protection Regulation Two Years Later“, *Journal of Internet Law*, Vol. 17, No. 9/2014.
- Young, Alison, Quan-Haase, Anabel, „Privacy protection strategies on Facebook: the Internet privacy paradox revisited“, *Information, Communication & Society*, UK, No. 16(4)/2013.
- Миленковић, Дејан, „О потреби хармонизације Закона о заштити података о личности са директивама и другим прописима ЕУ“, *Европско законодавство*, 2014, бр. 49-50.
- Србија данас, „Лични подаци грађана (не) безбедни?! Шта доноси европска Уредба о заштити података о личности?“, Интернет: <https://www.srbijadanas.com/biz/vesti/bezbednost-licnih-podataka-gradana-neizvesna-sta-donosi-evropska-uredba-o-zastiti-podataka-o-2017-09-13> (26. 07. 2018).
- Mayer-Schönberger, Viktor, *Delete: the virtue of forgetting in the digital age*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, USA, 2011.
- Вукотић, Јасмина, „Општа Уредба (ЕУ) 2016/679 о заштити података о личности“, *Европско законодавство*, 2018, бр. 63.
- Домазет, Синиша, Скакавац, Здравко, „Скандал „Кембриџ Аналитика“ – нови изазов у заштити података о личности?“, *Српска политичка мисао*, Вол. 59, бр. 2/2018 (у штампи).
- Ђукић, Дејан, „Заштита података о личности са освртом на ново законодавство Европске уније у овој области“, *Правни записи*, Год. VIII, бр. 1/2017, стр. 55.
- Случај Гугл-Шпанија, С-131/12 – Google Spain and Google, Интернет: <http://curia.europa.eu> (27.07.2018)
- Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом личних података и о слободном кретању таквих података, те стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ, ОЈ L 119, Брисел, 4.5.2016.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

У Републици Србији је у току процес усаглашавања правне регулативе у вези са заштитом података о личности са важећом регулативом Европске уније, посебно у вези са Општом Уредбом о заштити података о личности.³⁵ У

³⁵ Јасмина Вукотић, „Општа Уредба (ЕУ) 2016/679 о заштити података о личности“, *Европско законодавство*, 2018, бр. 63, стр. 287-301.

тренутку писања овог рада, нацрт новог закона о заштити података о личности прошао је процедуру јавне расправе (у којој су изнесени бројни коментари) и очекује се да ускоро уђе у парламентарну процедуру. У складу са образложењем предлога закона, релевантни документи Европске уније указују да заштита података више није питање хармонизације права Европске уније и појединачне имплементације у национално законодавство, већ област директне примене права Европске уније. Снажан независни орган за заштиту података о личности је предуслов адекватне заштите података о личности за Европску унију, на шта указује и постојање посебног органа за заштиту података о личности у оквиру Уније – Европског супервизора за заштиту података о личности, посебних одељења и официра за заштиту података о личности Еуропола или Еуроцаста, као и одлуке Суда правде Европске уније о положају органа надлежних за заштиту података о личности. Главни недостаци важећег закона огледају се, између осталог, у неадекватно уређеном поступку остваривања права на заштиту података о личности и неуређеном поступку изношења података о личности из Републике Србије. Такође, недостаци су изражени и у непотпуном уређењу одговорности у случају кршења права лица, као и у случају неиспуњавања законских обавеза. Безбедност података је потпуно неадекватно уређена, а недостаје и обавеза анализе ризика по права лица у случају појединих обрада које могу озбиљно угрозити њихових права. Истовремено, неопходно је увести нове институте у режим заштите података о личности, који се превасходно односе на лица задужена за заштиту података код руковалаца или код обрађивача³⁶. Поставља се питање на који начин ће се решења из Уредбе практично спроводити на територији Републике Србије. Право на брисање се не може посматрати као апсолутно и безусловно право, јер су самом Уредбом предвиђена релативно бројна ограничења овог права. Та ограничења су, пре свега, обухваћена постојањем слободе изражавања и информисања, усаглашавањем јавних власти са законским обавезама, вршењем делатности у вези са јавним здрављем или пословима од јавног интереса, законским обавезама у погледу чувања архивске грађе у јавном интересу, научних и историјских истраживања, као и потребама статистичке анализе. Несумњиво, један од најзначајнијих изазова у погледу остваривања права на брисање података лежи на субјектима који обрађују податке. На њима ће лежати велика обавеза да балансирају између оправданог постојања права на брисање и других конкурентних права и интереса. Када је у питању заштита личних података деце, свакако је да ће приоритет имати подаци који се односе на њих, у односу на друге факторе. Поред свега, у вези са правом на брисање морају се узети у обзир и други параметри, као што су физичка и фактичка реализација захтева за брисање, трошкови који су са тим повезани, а морају се

³⁶Текст нацрта новог Закона о заштити података о личности, Интернет: <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (28.07.2018).

испоштovati и начела обраде личних података садржаних у Уредби која се односе на законитост, поштеност и транспарентност, обавезу да се подаци прикупљају у посебне, изричите и законите сврхе, и потребу да њихова обрада буде ограничена на оно што је нужно у односу на сврхе због којих се обрађују. Такође, омогућавање остваривања права на брисање мора се детаљно анализирати од случаја до случаја, при чему се не сме занемарити постојање модерних технологија (као што су блокчејн технологије) на које би право на брисање имало приличан утицај. Посебан проблем у Републици Србији представљаће прилагођавање домаћих компанија са одредбама нове Уредбе. Прво, треба истаћи да је Уредбом прописана обавеза да, поред јавне власти, одређене компаније морају да именују такозваног Службеника за заштиту података (*Data Protection Officer*), који ће бити задужен за третирање (обраду) података. Уредба није прецизно дефинисала које компаније морају да ангажују оваквог сарадника, већ је као критеријум узела количину података који се обрађују. Сигурно је да ће велики број компанија у Србији морати да се повинује овој обавези, што ће изискивати значајне трошкове. Друго, у овом тренутку се не може са сигурношћу рећи колико ће примена Уредбе коштати привредне субјекте код нас, али и институције. У случају да обрађују велики број података, и мала предузећа би морала да ангажују стручно лице (или више њих) за обраду података, развију посебне процедуре за обраду захтева за брисање, па постоји оправдана бојазан да би то могло да доведе до финансијских тешкоћа за та предузећа. Треће, поставља се питање на који начин ће предузећа и други субјекти одмерити оправданост захтева за брисање података са потребом да се испоштује слобода информисања и јавни интерес, имајући у виду релативно бројне изузетке који су постављени у Уредби, и чињеницу да постоје информације од јавног значаја, код којих не би требало удовољити захтеву за брисање. У сваком случају, најављено доношење новог закона о заштити података о личности представљаће корак напред у усклађивању са прописима Европске уније и омогућиће виши ниво заштите личних података наших грађана. Остаје, ипак, недоумица у коликој мери ће наши грађани користити право да захтевају брисање података.³⁷ Иако у свету већ сада има доста таквих примера (пример компаније *Google*), питање је колико су наши грађани упознати са овом могућношћу и начинима реализације овог права. Због тога ће у будућем периоду бити потребан значајан ниво едукације (нарочито запослених) у погледу решења садржаних у новој Уредби, а нарочито у вези са правом на брисање. Због тога ће европска и светска искуства у примени Уредбе бити драгоцене за домаће институције, привреду и грађане.

³⁷ Дејан Миленковић, „О потреби хармонизације Закона о заштити података о личности са директивама и другим прописима ЕУ“, *Европско законодавство*, 2014, бр. 49-50, стр. 103-124.

“THE RIGHT TO FORGET” AND GENERAL REGULATION
OF THE EUROPEAN UNION 2016/679 ON PROTECTION
OF PERSONAL DATA

Abstract: The aim of the analysis is to investigate one of the most important rights guaranteed by the General Regulation of the European Union 2016/679 on data protection, which is the right to delete (the right to forget). The study found that the right to erase personal data was established even at the time of the Directive 95/46 / EC and the case “Google v. Spain.” After that judgment, it was proved that numerous requests were made to Google for deleting data. With the new Regulation, the right to delete is extended and detailed. It has been established that there are some difficulties in the implementation of this right in practice. Above all, the question arises as to how the provision on the right to delete will apply in the case of new technologies, such as the “block chain” technologies. Secondly, the question arises as to how the provision on the right to delete will be implemented in companies. Third, the question is how will the exercise of the rights of employees to erase personal data affect the business of companies? Finally, a particularly sensitive issue regarding the right to delete personal data appears in the health service sector. The survey found that good citizen education and engagement of experts in the field of data protection is necessary, but also for the development of internal procedures for handling requests for deletion, including the provision of the adequate financial sources. In this paper, normative and legal-logical methods of induction and deduction are used.

Key words: Law, security, right to be forgotten, European Union, Republic of Serbia.